

Teisės aktualijos

1563 M. BIRŽELIO 7 D. BENDRAVALSTYBINĖS LDK PRIVILEGIJOS VERTIMAS Į LIETUVIŲ KALBĄ

Jevgenij Machovenko

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros Teisės istorijos instituto vadovas
profesorius socialinių mokslų daktaras (HP)
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: jevgenij.machovenko@tf.vu.lt

Esame išvertę ir čia pateikiame skaitytojų dėmesiui vieną iš 1387–1568 m. leistų bendravalstybinių LDK privilegijų, dar žinomų Žemės (LDK prasme) privilegijų ar valdovo (didžiojo kunigaikščio) privilegijų LDK bajorams (bajorijai) pavadinimu. Visos bendravalstybinės LDK privilegijos, kurių dabar žinoma šešiolika, niekada nebuvo nustojusios teisinės galios, o trys Lietuvos Statutai ir sudėtinė 1791 m. Konstitucija rėmėsi jomis kaip konstituciniais LDK teisės pamatais. Kaip konstitucinės teisės šaltinius bendravalstybines LDK privilegijas analizuojame vykdydami Lietuvos konstitucingumo istorijos tyrimą¹. Suteikta valstybės reformavimo, Antrojo Lietuvos Statuto priėmimo ir Liublino unijos sudarymo išvakarėse, 1563 m. birželio 7 d. privilegija nesulaukė atidesnio ankstesnių tyrėjų dėmesio. 1413 m. bendravalstybinė privilegija bent iš dalies išversta į lietuvių kalbą, o ją išaiškinusi ir jos nuostatų galiojimą atnaujiniusi 1563 m. privilegija iki šiol nebuvo versta. Žinoma, čia publikuojamo vertimo autorius, kaip ir jo kolegos teisės istorikai, yra pripratęs savo darbe remtis pirmiausia autentiškais tekštais, rašytais LDK kanceliarijoje vartotomis kalbomis – rusėnų, senąja lenkų, lotynų. Tai, kad nėra lietuviško vertimo, teisės istorikui nėra kliūtis, tačiau atima iš platesnės teisininkų auditorijos galimybę susipažinti su šiais teisės istorijos paminklais. Faktiškai viešosios ir privatinės teisės šakų specialistai, norėdami pateikti retrospektyvią analizę ar atskleisti tiriamo teisės instituto ištakas, priversti naudotis nedaugeliu istorinių teisės aktų vertimų, paskelbtų daugiausia XX a. antrąjį trečiąjį ketvirtį, ar net jų ištraukomis (kartais praleisti fragmentai yra net turiningesni už paskelbtuosius). Nenuostabu, kad metų metus jų straipsniuose ir disertacijose kartojamos tos pačios nuorodos ir citatos, nes ir naujausioje – 2012 m. paskelbtoje – Lietuvos teisės istorijos chrestomatijoje² dauguma su LDK susietų tekstų ir jų ištraukų paimta iš 1948–1966 m. leidinių, nekeičiant jų vertimo, kad ir koks kokybiškas ar nekokybiškas (teisės mokslo požiūriu) jis būtų. LDK teisės istorijos šaltinių vertimas ne tik padeda kitų teisės mokslo šakų specialistams, praktikams, dėstytojams ir studentams pagerinti savo

¹ Tyrimą „Lietuvos konstitucingumo istorija“ finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LIT-8-72) pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programą.

² *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Sudarytojai Regina Gelumbauskienė ir Gintaras Šapoka. Vilnius: Justitia, 2012.

darbo ir studijų rezultatus, bet ir išplečia teisės mokslą, nes kiekvienas vertimas yra teksto interpretavimas taikant turimas teisės mokslo žinias ir gaunant naujųjų.

Privilegijos tekstas verstas iš „Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией. Том третий. 1544–1587. Санкт-Петербург: В типографии Эдуарда Праца, 1848, с. 118–121“ – šiame leidinyje privilegija paskelbta kanceliarine LDK slavų (arba rusėnų) kalba su pavieniais senosios lenkų kalbos žodžiais, rašytais kirilica, kaip ir visas šio teisės akto tekstas. Daugelis versto teksto žodžių ir frazių turėjo vertimo alternatyvą, ir tas jų vertimo variantas, kurį čia pateikiame, buvo pasirinktas sistemiškai ir teleologiškai analizuojant visą teisės akto tekstą ir lyginant su kitais to meto ir tos pačios rūšies (o dažnai ir kitų rūšių) teisės paminklais. Vertėjas siekė juridiskai korektiškų ir dabartiniams skaitytojams suprantamų konstrukcijų, tačiau neieškojo gražesnių nei yra tekste posakių, stengėsi pernelyg nemodernizuoti teksto, padėti skaitytojams pajauti šio teisės paminklo istorinį skonį. Didžiosios ir mažosios raidės rašomos taip, kaip tai yra privilegijoje. Teisės aktui suvokti reikalingi, bet tekste praleisti žodžiai atkuriami laužtiniuose skliaustuose, o mūsų komentarai ir paaiškinimai pateikiami išnašose puslapio apačioje. Visas privilegijos tekstas buvo surašytas viena pastraipa, tačiau skaitytojų patogumui versta teksta suskirstėme į preambulę, penkis numeruotus straipsnius ir dviejų pastraipų apimties baigiamąsias nuostatas (šias dar suskirstėme į dvi pastraipas ir visą numeraciją bei dalių pavadinimus pateikiame laužtiniuose skliaustuose). Minėtų dalių viduje paliktas autentiškas suskirstymas į sakinius, kad ir neįprastai ilgus dabartinių skaitytojų požiūriu, bet, siekiant palengvinti suvokimą, sakinio viduje skiriamieji ženklai dedami pagal dabartinės kalbos taisykles.

„[j]o m[alonybės] karaliaus Žygimanto Augusto privilegija, duota visiems Lietuvos didžiosios kunigaikštystės gyventojams išaiškinant tam tikrus karalių Jogailos ir Vytauto privilegijų straipsnius iš teisių ir laisvių pusės lygiai tiek tų, kurie imdavo herbus iš ponų Lenkų, tiek ir tų, kurie neėmė, ir dėl paskyrimo į aukštąsias pasaulietines pareigas³ katalikų tikėjimo⁴ žmonių, pavaldžių Romos bažnyčiai⁵

„Viešpaties vardu amen, amžinam to dalyko atminimui! Kadangi visi reikalai laikui bėgant išnyksta iš žmonių atminimo ir nugrimzta į užmarštį, todėl yra sugalvota, kad būtų išdėstomi raštu, būsimųjų kartų žiniai. Todėl mes, Žygimantas Augustas, iš Dievo malonės Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis, Rusios, Prūsijos, Žemaitijos, Mazovijos, Livonijos ir kitų [žemių] viešpats ir prigimtinis pavaldėtojas, šiuo mūsų raštu pranešame dabarties ir ateities kartoms, kam bus privalu žinoti tai, jog esame sušaukę mūsų raštais į visuotinį seimą, mūsų sostiniame mieste Vilniuje paskirtą, dvasinius ir pasaulietinius ponus mūsų tarėjus, kunigaikštaičius, ponaičius, tos mūsų tėvoninės valstybės Lietuvos

³ Čia ir toliau verčiamame tekste vartojamas terminas „достоинства“, dažnai pasitaikantis ir kituose šaltiniuose. Tekstuose lotynų kalba jo atitikmuo – *dignitates*, todėl Lietuvių istoriografijoje šias pareigas ėjusieji dažniausiai vadinami specialistams gerai žinomu, bet vargu ar aiškiu platesnei auditorijai terminu „dignitoriai“. Šie ėjo aukšto rango pareigas tiek valstybės, tiek valdovo rūmų aparate. Ieškant analogijos dabartyje, tai būtų ministrai, viceministrai, vyriausieji prezidento patarėjai ir kt.

⁴ Čia ir toliau verčiamame tekste vartojamas terminas „вѣры повсехноу“, kurio tinkamiausias vertimas yra „katalikų tikėjimo“, juo labiau kad bendravaltystinių privilegijų, pradedant 1387 m., tekstuose lotynų kalba jį atitinka „*fidei catholicae*“. Žinoma, kuriame nors kitame kontekste žodis „повсехноу“ (t. y. kirilica surašytas lenkų žodis „powszechna“) galėtų būti išverstas kaip „visuotinė“, „bendra“, „universali“, bet čia nebūtų prieštaravimo, nes žodžiai „katalikų“, „katalikiškas“, „katalikiška“ (kilę iš sen. gr. „καθολικός“ – „visuotinis“, o šis iš „καθ ὅλη“ – pažodžiui „apie visumą“) reiškia tą patį.

⁵ Leidinyje, iš kurio verstas tekstas, nurodyta, kad ši privilegijos antraštė nebaigta. Pažymėtina, kad ši antraštė nėra oficialus teisės akto pavadinimas – čia tik anotacija, trumpai apibūdinanti akto turinį, įdėta prieš šio akto užrašą Lietuvos Metrikos 38 knygoje, skirta padėti kanceliarijos darbuotojui rasti reikiamo turinio dokumentą.

didžiosios kunigaikštystės visų žemių urėdus, ir jų malonybės ponų mūsų tarėjų ir visų minėtų luomų⁶ prašymu esame leidę ir leidžiame įdėti ir įrašyti žemės⁷ teisių ir laisvių privilegijas į naujai rašytą⁸ statutą, pagal tą patį paprotį kaip ir Lenkijos karūnoje⁹ šlėktų privilegijos ir laisvės yra įrašytos į statutą.

[1 straipsnis] Už tai visi luomai dėkodami, lenkdamiesi mums, valdovui ir savo prigimtam viešpačiui, pateikė tą savo prašymą, kad tose pačiose žemės¹⁰ privilegijose tam tikri straipsniai¹¹ reikalauja išsamesnio išaiškinimo lengvesnio įsisąmoninimo labui, būtent pirmiausia: Tiek iš mūsų prosenelio, šviesaus atminimo Jogailos, Lenkijos karaliaus ir Lietuvos vyriausiojo didžiojo kunigaikščio, tiek ir iš brolio jo malonybės Aleksandro Vytauto, Lietuvos didžiojo kunigaikščio¹², buvo [rašytiniai] apdovanojimas ir suteikimas, kuriuose štai kas yra parašyta: „tuo metu valstybėms susijungus, Lenkijos karūnai su Lietuvos didžiąja kunigaikštyste, ir išdavus tą privilegiją ten pat Lenkijos karūnoje, Horodlėje, kad mūsų Lietuvos žemių ponai, šlėktos, bajorai dovanojimais, privilegijomis ir suteikimais jiems duotais, suteiktais ir skirtais, tiktai visuotinio, t. y. katalikų krikščionių, tikėjimo¹³ ir pavaldūs Romos bažnyčiai, ir kuriems kleinotai, t. y. šlėktų herbai, yra suteikti, gali tomis laisvėmis gėrėtis, būti [jų] tu-rėtojais ir jomis naudotis, kaip ir Lenkijos karūnos ponai ir šlėktos savo laisves turi ir jomis naudojasi“.

[2 straipsnis] O kitas straipsnis, kad „į aukštąsias pasaulietines¹⁴ ir prelatų pareigas neturi būti parenkami [kitai], tiktai jeigu būtų katalikų¹⁵ krikščionių tikėjimo ir pavaldieji Romos bažnyčiai, taip pat pareigos, kurios yra nuolatinės žemės¹⁶, kaip yra aukštosios pasaulietinės¹⁷ ir kaštelionų, negali būti duotos [niekam kitam] tiktai [katalikų] krikščionių tikėjimo žmonėms, ir [kitokio tikėjimo žmonės] negali būti prileisti prie mūsų tarybų ir negali būti jose“. Kaip ir po to ta mūsų senelio Kazimiero duota patvirtinamoji laisvių privilegija, ir dėdės Aleksandro, ir mūsų tėvo Žygimanto pirmojo, šviesaus atminimo karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių, ir paskui į mūsų patvirtinimą tais pačiais žodžiais įrašyta.

[3 straipsnis] Visi vienbalsiai prašė mūsų, kad, deramaiulyginę tai, mūsų raštu ir privilegija pakankamai išaiškintų. Mes su ponais mūsų tarėjais pamatę, kad prieš išduodant tą privilegiją Horodlėje

⁶ LDK teisės šaltiniuose luomais vadinami įvairūs bajorijos sluoksniai, tam tikrų provincijų bajorų delegacijos seime ir apskritai trys seimo sudedamosios dalys – valdovas, ponai tarėjai, provincijų bajorų deputatai.

⁷ Verčiamame tekste ir kituose kanceliarine LDK slavų (arba rusėnų) kalba rašytuose šaltiniuose vartojami žodžiai „земский“, „земскі“, lotynų kalba rašytuose – „terrae“, paprastai verčiami kaip „žemės“, tapatinant „žemė“ ir „LDK“. Deja, šio vertimo autoriaus akademinė patirtis rodo, kad ne tik studentai, bet ir kolegos dėstytojai dažnai interpretuoja terminus „žemės privilegija“, „žemės paprotys“, „žemės teisė“ ir t. t. kaip susietus su žemės nuosavybe ar kitomis teisėmis į žemę, o čia iš tikrųjų yra bendravaldybinio pobūdžio dalykai – privilegijos, teisė ir kt.

⁸ T. y. į tuo metu rengtą Antrąjį Lietuvos Statutą (įsigaliojo 1566 m. sausio 26 d.)

⁹ Čia ir toliau „Lenkijos karūna“ vadinama „Lenkijos Karalystė“.

¹⁰ Žr. 7 išnašą.

¹¹ Čia turimi omenyje ir toliau tekste netiksliai cituojami 1413 m. spalio 2 d. Horodlėje suteiktos bendravaldybinės privilegijos 3 ir 9 straipsniai.

¹² Čia atsispindėjo Jogailos ir Vytauto kovos dėl valdžios peripetijos: Vytautas tituluotas mums įprastu Lietuvos didžiojo kunigaikščio (verčiamame tekste parašyta „великого князя Литовского“, o 1413 m. Horodlės privilegijos tekste lotynų kalba – „Magnus Dux Lithuaniae“) titulu, o Jogaila – specialiai sukurtu Lietuvos vyriausiojo kunigaikščio (verčiamame tekste – „навышшого великого князя Литовского“, o 1413 m. Horodlės privilegijos tekste lotynų kalba – „Lithuaniae Princeps supremus“ [žr.: Привилеи, выданные великому княжеству Литовскому. Из ЛЮБАВСКИЙ, М. К. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. С приложением текста хартий, выданных Великому Княжеству Литовскому и его областям. Издание Императорского Общества Истории и Древностей Российских. Москва, 1910, с. 298]) titulu, turinčiu parodyti jo viršenybę Vytauto atžvilgiu. Be to, Jogaila išvardytas prieš Vytautą, o jo Lenkijos karaliaus titulas – prieš Lietuvos vyriausiojo kunigaikščio titulą, t. y. pagal jų vietas Europos monarchų hierarchijoje. Tačiau karalius, vyriausiasis kunigaikštis ir didysis kunigaikštis visi priklausė tam pačiam pirmajam pasauliečių rangui – suvereniems valdovams, žinomiems bendru pavadinimu „karaliai“.

¹³ Verčiamame tekste parašyta: „повишехноу, то есть, соборноу вѣры хрестіанскоу“. Žr. 4 išnašą.

¹⁴ Žr. 3 išnašą.

¹⁵ Žr. 4 išnašą.

¹⁶ Žr. 7 išnašą.

¹⁷ Žr. 3 išnašą.

šlėktų luomai ir tautos, pasižymėjusios reikšmingu tarnavimu respublikai ir mūsų pirmtakams, buvo nepaprastai paaukštintos ir pagerbtos (kaip tai yra pačios tos privilegijos pradžioje nurodyta, kurie luomai ir atvažiavo į tą seimą į Horodlę); be to, kad ne tik priklausantieji Romos bažnyčiai, bet ir Graikų [bažnyčiai] taip pat, būdami mūsų pirmtakų ir mūsų tarybos rūmuose, taip pat ir visi kiti luomai, būdami įvairiose mūsų tarnybose, savo išikimybę ir pastovumą mūsų pirmtakų ir mūsų tarnybai savanoriškai, kaip [tai] ir priklauso geriems ir išikimiams pavaldiniams, visada su visu pastovumu demonstravo.

[4 straipsnis] Taigi, gerbdami visus tuos išskirtinius nuopelnus ir matydami toje privilegijoje tam tikrą pažeminimą ir paniekimą tų, kurie neėmė herbų, taip pat tų, kurie, laikydamiesi Graikų tikėjimo, kartotinai mūsų pirmtakams ir mums, valdovui, pastoviai parodo savo išikimybę, tačiau, kadangi ne visi buvo tame seime, o ypač Rusios žemių luomai, todėl, nenaikindami ir nieko nepažeidžiami tų ankstesnių privilegijų, mūsų pirmtakų ir mūsų, valdovo, suteiktų, tačiau visiškai palikdami jas galioti ir išsaugodami, tikrai tuos du atvejus ir aukščiau išdėstytus straipsnius išaiškindami ir išlygindami, dvasinių ir pasaulietinių mūsų ponų tarėjų patarimu ir pritarimu, nustatome ir norime turėti, kad dovantomis privilegijomis ir suteiktomis žemės¹⁸ laisvėmis ir teisėmis naudotis ir jomis gėrėtis nuo šiol turi ne tik visos tos mūsų valstybės visų mūsų žemių tie ponai, šlėktos ir bajorai arba jų palikuoniai, kurie yra pavaldūs Romos bažnyčiai, taip pat kurių protėviai priimdavo kleinotus ir herbų Lenkijos karūnoje, bet visi kiti riterių ir šlėktų luomo [nariai], tiek Lietuvos, tiek ir Rusios tautos, tikrai kad būtų krikščioniško tikėjimo, taip pat kurių protėviai neimdavo kleinotų arba herbų iš Lenkijos karūnos, turi amžinai vienodai ir lygiai naudotis visu tuo ir gėrėtis tomis laisvėmis, kaip ir prieš tai iš seno ir iki šiol abiejų tautų, tiek Lietuvos, tiek Rusios, riterių šlėktų luomas naudojosi ir gėrėjosi tomis visomis laisvėmis.

[5 straipsnis] Taip pat į visokias aukštąsias pasaulietines¹⁹ ir prelatų pareigas, ir mūsų taryboje, ir į rūmų ir žemės²⁰ pareigas, nuo šiol turi būti parenkami ir paskiriami ne tik pavaldieji Romos bažnyčiai, bet vienodai ir lygiai visi riterių luomo iš šlėktų tautos krikščioniško tikėjimo žmonės, tiek Lietuva, tiek Rusia, kiekvienas pagal savo nuopelnus ir tinkamumą, mūsų, valdovo, iš mūsų malonės turi būti imami į aukštąsias [pasaulietines]²¹ ir prelatų pareigas; ir niekas iš riterių ir šlėktų luomo, savo tikybos kanonų požiūriu būdamas krikščionių tikėjimo žmogus, neturi būti nuo to nušalintas ir atskirtas dėl tų dviejų straipsnių ir atvejų, išdėstytų tose pirmose privilegijose.

[Baigiamosios nuostatos] Juk kadangi tas žemės²² laisvių ir teisių suteikimas, surašytas bendroje karaliaus Jogailos ir didžiojo kunigaikščio Vytauto privilegijoje, yra nustatytas ir atliktas Lenkijos karūnoje, taip, kaip ta minėta privilegija paliudija, dėl to pirmame artimiausiam visuotiniame seime, kuris mūsų yra paskirtas abiem toms valstybėms, Lenkijos karūnai ir Lietuvos didžiajai kunigaikštystei, tą sulyginimą, prireikus su dar didesniu laisvių pridėjimu, norime ir žadame atnaujinti kitu mūsų raštu abiejų mūsų valstybių, Lenkijos karūnos ir Lietuvos didžiosios kunigaikštystės, ponų tarėjų ir visų luomų bendru sutarimu, tačiau jau nieko nemažinant ir nieko nenaikinant šio mūsų rašto ir paliekant jį visą galioti neišardomai ir amžinai. Kaip ir šiam reikalui patvirtinti įsakėme prikabinti mūsų didybės antspaudą prie šio mūsų rašto, pasirašę mūsų, valdovo, ranka.

Tai atliekant buvo jų malonybė ponai mūsų tarėjai: Vilniaus vyskupas kunigaikštis Valerijonas [Protesevičius]; Lucko ir Bresto vyskupas kunigaikštis Jonas Andruševičius²³; Kijevo vyskupas kunigaikštis

¹⁸ Žr. 7 išnašą.

¹⁹ Žr. 3 išnašą.

²⁰ Žr. 7 išnašą.

²¹ Žr. 3 išnašą.

²² Žr. 7 išnašą.

²³ Žinomi du Jonai Andruševičiai, eję šias pareigas: pirmasis – 1493–1501/2, antrasis – 1556–1566/67. Žr.: ALLIŠAUSKAS, Vytautas; JASZCZOLT, Tomasz; JOVAIŠA, Liudas; PAKNYS, Mindaugas. Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. Iš *Bažnyčios istorijos studijos*, II. Lietuvių katalikų mokslo akademija, LKMA Humanitarinių tyrimų institutas. Vilnius: Aidai, 2009, p. 422.

Mikalojus [Pacas]; Vilniaus vaivada, žemės²⁴ maršalka, Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų didysis kancleris, Bresto, Kauno ir Borisovo seniūnas, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis ponas Mikalojus Radvila²⁵; Trakų vaivada, Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų didysis etmonas, Lydos, Mozyriaus ir Bielyčios seniūnas, Dubingių ir Biržų kunigaikštis ponas Mikalojus Radvila²⁶; Trakų ponas²⁷, Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų rūmų etmonas, Žemaičių seniūnijos valdytojas, Karmėlavos laikytojas ponas Grigalius Chodkevičius; Kijevo vaivada, Volynės žemės²⁸ maršalka, [Volynės] Vladimiro seniūnas kunigaikštis Konstantinas Konstantino sūnus Ostrogiškis; Naugarduko vaivada ponas Povilas Jono sūnus Sapiega; Vitebsko vaivada kunigaikštis Steponas Andrejaus sūnus Zbaražskis; Palenkės vaivada, Minsko seniūnas, Lyskovo, Mežirėčės ir Ainos laikytojas ponas Vosylius Tiškevičius; rūmų maršalka, Lietuvos didžiosios kunigaikštystės žemės paždininkis ir mūsų raštininkas, Mogiliovo seniūnas, ponas Eustachijus Valavičius; Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų pataurinininkis, Drohičino seniūnas ponas Mikalojus Kiška iš Ciechanoveco; Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų raikytojas, Bielsko seniūnas ponas Jurgis Aleksandro sūnus Chodkevičius; Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų stalininkas, Platelių seniūnas, Telšių laikytojas ponas Jonas [Jeronimas] Chodkevičius; Žitomiro seniūnas kunigaikštis Romanas Fiodoro sūnus Sanguška; Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų rūmų žirgininkas, Melniko seniūnas, Geranainių laikytojas ponas Jarašas Karickis; Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų rūmų paždininkis, Punsko ir Žiežmarių laikytojas, ponas Stanislovas Zacharijaus sūnus Vlošekas; Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mūsų ginklininkas ponas Ščiasnas Sirutavičius; žemės²⁹ vėliavininkas, Rodūnios laikytojas ponas Ščiasnas Gercikas; mūsų maršalka ir raštininkas, Tikocino seniūnas ponas Jonas Šimkovičius; mūsų raštininkas, Gardino žirgininkas, Ašmenų, Vilkijos ir Krasnoje Selo laikytojas ponas Jonas Mikalojaus sūnus Gaiko; mūsų raštininkas, Markovo ir Medilo laikytojas ponas Mikalojus [Jonas] Naruševičius; ir kiti ponai maršalkos, seniūnai, ir laikytojai, ir mūsų žemės³⁰ ir rūmų urėdai. Rašyta Vilniuje, 1563 metais po Viešpaties gimimo, birželio mėnesio 7 dieną“.

LITERATŪRA

1. *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Sudarytojai Regina Gelumauskienė ir Gintaras Šapoka. Vilnius: Justitia, 2012.
2. *Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией*. Том третий. 1544–1587. Санкт-Петербург: В типографии Эдуарда Праца, 1848, с. 118–121.
3. Привилеи, выданные великому княжеству Литовскому. Из ЛЮБАВСКИЙ, М. К. *Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно*. С приложением текста хартий, выданных Великому Княжеству Литовскому и его областям. Издание Императорского Общества Истории и Древностей Российских. Москва, 1910.
4. ALIŠAUSKAS, Vytautas; JASZCZOLT, Tomasz; JOVAIŠA, Liudas; PAKNYŠ, Mindaugas. Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. Iš *Bažnyčios istorijos studijos*, II. Lietuvių katalikų mokslo akademija, LKMA Humanitarinių tyrimų institutas. Vilnius: Aidai, 2009.

Iteikta 2014 m. birželio 30 d.

Priimta publikuoti 2014 m. spalio 15 d.

²⁴ Žr. 7 išnašą.

²⁵ Pravardė „Juodasis“.

²⁶ Pravardė „Rudasis“.

²⁷ T. y. kaštelionas.

²⁸ T. y. pavieto.

²⁹ Žr. 7 išnašą.

³⁰ Žr. 7 išnašą.